

Сергій КОЗИЦЬКИЙ: «Хіба не досить тих усіх фактів, щоб переконатися про жахливий стан нашої школи.

Кінець тому мусить бути!»

Катерина КРАВЧУК,
студентка НаУ ОА

З 2016-2018 навчального року розпочато реформування шкільної освіти. Вона зумовлена зокрема тим, що значна кількість старшого покоління вчителів ще досі не може відійти від радянських принципів навчання та оцінювання учнів. Тому перед школою стоїть завдання – забезпечити гуманний підхід до вихованця, як особистості. Нагальним є питання дотримання прав учня на свободу, щастя, соціального захист, на розвиток і прояв його здібностей. Крім того, в оновленій програмі передбачений акцент на національну самоідентифікацію та патріотизм.

Переглядаючи газетні архіви, я натрапила на цікаву замітку про проблеми шкільництва Острожчини у 20-х роках минулого століття. У той час західна Україна перебувала у складі Польщі. Відомий громадський діяч, просвітник, композитор Сергій Козицький, який у 1922 – 1927 роках працював учителем у Михалківцях, регентом церковного хору, очолював місцеву «Просвіту», був послом парламенту, а у 1928 – 1930 – сенатором, велику увагу приділяв розвитку української школи. В газеті «Діло» № 26 від 8 травня 1923 р. опубліковано тези з його виступу у Сеймовій освітній комісії про звільнення учителів від назвою «Недоля українського шкільництва». Як ж питання порушив сенатор перед суспільством у той час? Ось деякі уривки з того виступу:

«...Не шанується мова наша. Польський шкільний інспектор, побачивши, що учитель написав прохання українською мовою, криється і каже, що не може того зрозуміти і що треба би йому це взяти собі аж на вечір «до luzka» (до ліжка); приходилось людям ще два рази їздити (в Острого,

доки такий інспектор дав дозвіл влаштувати ялинку для дітей у школі.

Переходжу до характеристики того учительства, яке присилається до наших українських шкіл на місце звільнених учителів – українців. Ви казали, панове, що ніби українці – галичани до нас на Полісся й на Волинь їдуть до шкіл, щоби там у нас творити «kwęstje ukrainska». На жаль, із Галичини маємо майже виключно поляків. Українців хіба 2-3 потрапило до нас із Галичини. Українців не приймається до українських шкіл. Зате поляки швидко отримують посаду і то без тих особливих формальностей, які вимагалися від наших людей. Ці «свої люди» часто не мають не то що педагогічної, а взагалі ніякої підготовки. Самі ви, панове, признали, що «на жаль», «на нещастя» такі люде фабрикуються «на експорт на креси». Маємо тільки декілька добрих польських сил і то більше в тих школах, де наука викладається по польськи. В наших школах замінили наших фахових учителів в більшості людьми цілком до того не підготовленими. Населення наше непривільно зустрічає тих людей. Їм тим часто і хліба в селі трудно дістати. А маємо не мало випадків, де люди перестали посилати дітей до такого учителя. В клубі маємо безліч скарг. З них подаю тільки чотири: буде того досить, щоби змалювати таких педагогів.

1. З села Михалковець Остріжського повіту пишуть буквально ось що: «Восени 1922 р. призначено до нашої селянської школи учителя поляка Мечислава Павловського для викладу лекцій польської мови, історії, географії, а навіть і рахунків, не дивлячись на те, що говорить виключно польською мовою. Отже, придбавши проти своєї волі особу, котрій прийшлося довірити своїх дітей, спо-

стерігаємо чим далі, тим більш прикрі факти знущання над дітьми, бійку по руках до того, що злизать шкура і т. д. зовсім без користі для села працю. Маємо, окрім п. Павловського, доброго учителя-українця, некорисна ж особа польського вчителя в нашій школі є цілком не бажана. Завдяки вище зазначеному, примушені звернутися до пана сенатора Маркевича з проською, аби про ці кривди було заявлено в сеймі. Всі діти в нашій школі української народності. (Підписи селян, солтиса і його печатка).

2. Заява селянина с. Черняхова Остріжського повіту до війта громади Сіянецької: «Я отримав від нашого учителя офіційне повідомлення під загрозою заарештування, щоб посилає до школи свого сина Мусія, 14 літ. А син покинув ходити до школи з таких причин: а) заставляє возити дрова для опалу його помешкання, яке знаходиться на кінці села; б) посилає за папіросками на друге село (3 верстві); в) покликається на польську викладову мову, примушує говорити по польськи та відповідати, а коли де помилиться, то карає побоями у гострій формі. Наслідком побоїв син мусив хворим відлежати три дні. Треба зазначити, що учитель ні словечка не вміє балакати по українськи, в свою чергу учні (126 душ) теж ані словечка по польськи. г) без відома мого, як батька, вимагав учитель Куніш гроші на купівлю підручників та мали під загрозою, коли не принесе, то буде знов битий. Хлопець, аби відкупитися від цієї загрози, мусив украсти у свого батька сніп жита, щоби продати жидові та викупитися у на учителя від побоїв. Бачучи, що мій син від такої науки лише деморалізується, я мусив подбати, щоби мій син перестав ходити до школи. Про ці факти можуть засвідчити

всі сусіди. 19. січня 1923 р. с. Черняхів. Александер Ткачук».

3. Лист до шкільного інспектора в Острозі (писаний польською мовою). З цього листа подаю тільки уривки, бо надто довгий. Справа про того ж учителя с. Черняхова. «Коли пан Куніш дізнався, що я заборонив йому брати для своєї потреби шкільні дрова (а свою частину дров він дуже скоро спалив), то розкричався до сторожа: «Jezeli Talaszuk jeszcze powi mi za drzewo, to ja mu kule w leb wsadze...» (якщо Талашук ще щось мені скаже за дрова, то я йому кулю в лоб всаджу...). Трудно шанувати такого учителя, навіть небезпечно з ним діло мати. Взагалі загрозами «po ruskim was» (по морді Вас), назвами: «Bolszewicy bandyci» (більшовицькі бандити) і так далі Куніш ніколи не скупиться. Що однак не перешкоджає йому пити горілку з першим злодієм Черняхівським, котрий кілька разів був в тюрмі. Просили ми нашу учительку, щоб учила нам дорослих української мови, історії і співу. Вона згодилася посвятити нам по дві з половиною години. Купили ми підручники і були з тих вечірніх курсів дуже задоволені. Але тут Куніш заборонив учительці учити нас і ті вечірні курси закрити». Підпис: Левник Сіянецької громади, повіту Остріжського, Серг. Талашук.

Закінчення
на 8 стор. >>>

Сергій КОЗИЦЬКИЙ: «Хіба не досить тих усіх фактів, щоб переконатися про жахливий стан нашої школи. Кінець тому мусить бути!»

4. «Громадянина с. Оженина, Хорівської волості, заява. Доношу, що в селі Оженині вчителька Олена Лісецька вчить у школі дітей тільки на польській мові і б'є дітей палкою по ногах. 22 січня 1923 р. Матвійчик».

Шановні панове, хіба не досить тих усіх фактів, щоб переконатися про жахливий стан нашої школи. Кінець

тому мусить бути!»

Далі Козицький пропонує розслідувати справу звільнення українських учителів та інші зазначені порушення, встановити стан речей. Окремі члени комісії не погодились із тим, що в Польщі є переслідування українського шкільництва.

Отже, аналізуючи зазначені свідчення тодішніх

жителів Острожчини, ми розуміємо, що проблеми, які порушував Сергій Козицький, вже не актуальні сьогодні.

Проте можна зробити висновок про важливість гуманного ставлення до дітей, формування поваги до українського учителя, становлення національної школи у нашій державі. Як писав

Т. Шевченко: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля».

Напередодні Дня працівників освіти бажано освітянам творчих успіхів, професійного натхнення, радості від роботи з учнями і, звичайно ж, гуманних поглядів на виховний процес.